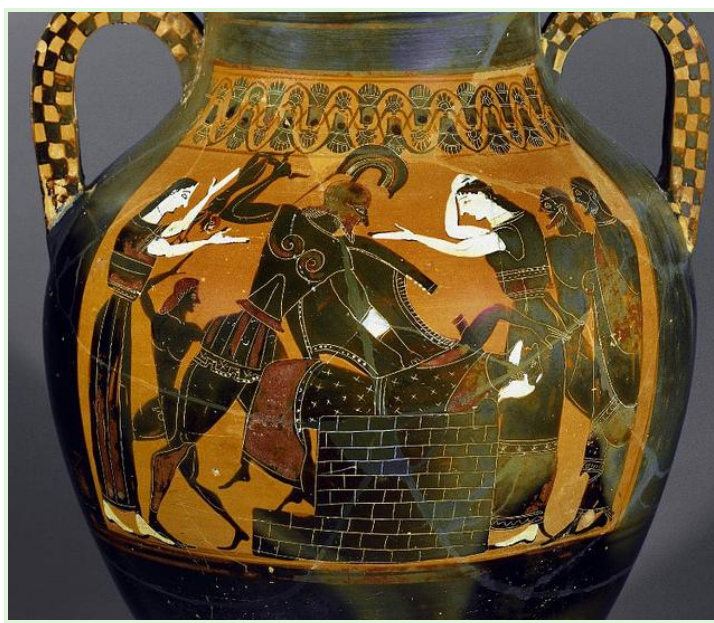

Τιμή και ατίμωση του νεκρού: από τα ομηρικά έπη στην αρχαϊκή λυρική ποίηση (4η ομάδα)

Στην 22η ραψωδία της Ιλιάδας ο γέροντας Πρίαμος προσπαθεί να αποτρέψει τον γιο του Έκτορα να μονομαχήσει με τον Αχιλλέα. Εκφράζει μάλιστα το μεγάλο μίσος του προς αυτόν, επειδή μέχρι τώρα του έχει σκοτώσει όλους τους υπόλοιπους γιους του. Εύχεται επίσης τα σκυλιά και οι γύπες να τον είχαν κατασπαράξει. Με σαρκαστική ειρωνεία λέει ότι, αν οι θεοί αγαπούσαν τον Αχιλλέα όσο ο ίδιος, “γύπες και σκύλοι τότε θα τον σπάραζαν νεκρό”, κι ίσως αλάφρωνε έτσι το βάρος του δικού του πόνου. Δηλαδή, ο γέροντας βασιλιάς εύχεται να είχε πάθει ο Αχιλλέας ό,τι διέταξε ο Κρέοντας στην Αντιγόνη του Σοφοκλή για τον “προδότη” και τον “ιερόσυλο” της Θήβας Πολυνείκη. Κι όμως στην Ιλιάδα ο Αχιλλέας είναι αυτός που θα αιματήσει αργότερα το σώμα του Έκτορα, απειλώντας τον ότι θα τον φάνε τα σκυλιά και τα όρνια.

Ο θάνατος του Πριάμου από τον Νεοπτόλεμο πάνω στο βωμό του Ερκειού Διός.
(Μελανόμορφος αμφορέας από την Αττική, 550-540 π.Χ.)

Στη συνέχεια ο Πρίαμος, προκειμένου να αποτρέψει πάλι απεγνωσμένα τον γιο του να μη βγει στο πεδίο της μάχης, περιγράφει το φριχτό τέλος που θα βρει τον ίδιο και την οικογένειά του, αν

ο Έκτορας σκοτωθεί κι αυτός από τον Αχιλλέα. Θα τον βρει λέει ο πιο άθλιος θάνατος, καθώς θα τον κατασπαράσσουν σκυλιά ωμοφάγα και αιμοβόρα, που ο ίδιος τα έθρεφε τόσο καιρό στο σπίτι του, και ύστερα θα ξαπλώσουν αυτά στο κατώφλι της πόρτας χορτασμένα. Λίγο πιο κάτω ο Πρίαμος απεγνωσμένα ομολογεί ότι, ενώ ο θάνατος ενός νεαρού πολεμιστή είναι “ωραίος”, είναι όμως το πιο θλιβερό θέαμα “αναίσχυντα σκυλιά να ντροπιάζουν τ’ αχαμνά ενός γέροντα με άσπρα γένια και λευκά μαλλιά”. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο Πρίαμος, που προηγουμένως ευχήθηκε το φριχτό τέλος του Αχιλλέα, το οποίο κινδυνεύει να υποστεί ο Έκτορας, οραματίζεται για τον εαυτό του τον πιο ατιμασμένο θάνατο.

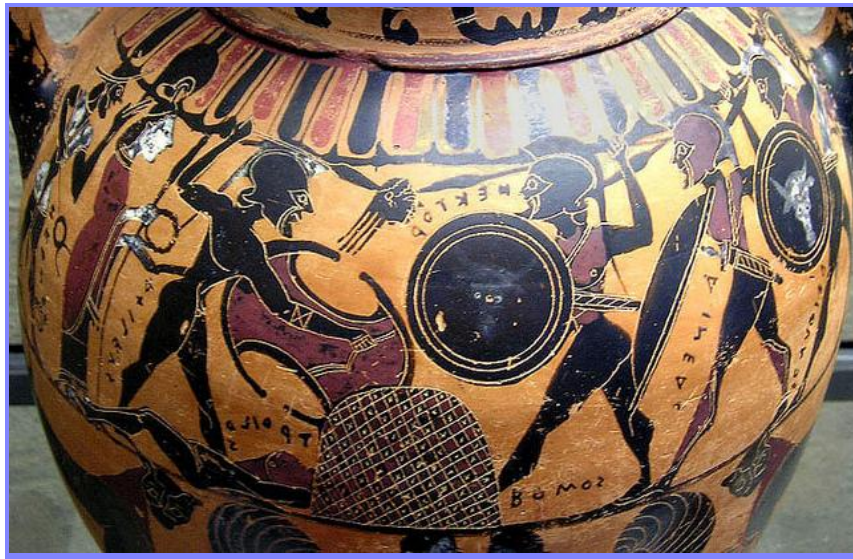

Ο γέροντας Πρίαμος ικετεύει από τον Αχιλλέα τη λύτρωση του Έκτορα.
Μελανόμορφος αμφορέας, από την Αττική (520-510 π.Χ.)

Το θέμα φυσικά του ατιμασμένου θανάτου αφορά και τον Πολυνείκη στην Αντιγόνη. Είναι πολύ πιθανόν ότι η φριχτή απειλή να γίνει κάποιος πολεμιστής βορά των σκυλιών και των ορνέων ήταν γνωστή στο Σοφοκλή που προκαλούσε ακόμη αποτροπιασμό στους θεατές. Η διαφορά βεβαία είναι ότι στον Όμηρο ο άθλιος θάνατος αφορά έναν γέροντα, ενώ στην Αντιγόνη έναν νεαρό πολεμιστή.

Όμως το θέμα του ταπεινωτικού θανάτου ενός νεκρού γέροντα το χρησιμοποιεί με τον

ίδιο σχεδόν τρόπο του Ομήρου και ο Τυρταίος. Αναφέρει χαρακτηριστικά προτρέποντας του νέους να μάχονται στην πρώτη γραμμή. Πώς είναι εξοργιστικό θέαμα να πεθαίνει ένας γέροντας γυμνός, μπροστά στους νέους “κρατώντας στα χέρια του τα αιδοία του βουτηγμένα στο αίμα”, ενώ ο θάνατος ενός πολεμιστή ό,τι και αν αυτός πάθει είναι ωραίος και δοξασμένος. Γι’ αυτό δεν πρέπει οι νέοι να δείχνουν δειλία, αλλά να πεθαίνουν αυτοί πρώτοι στη μάχη υπερασπιζόμενοι όλους τους άλλους.

Ο Αχιλλέας μάχεται με τον Έκτορα πάνω από το σώμα του Τρωίλου. Το κεφάλι του Τρωίλου το κρύβει κυκλικός βωμός. Η στάση του Τρωίλου, που πιάνει τα αιδοία του, έχει συνδεθεί με τον άθλιο θάνατο που οραματίζεται ο γέροντας Πρίαμος στην Ιλιάδα και με τον ανάλογο του ανώνυμου γέροντα στο ποίημα του Τυρταίου Μελανόμορφος αμφορέας από το Βούλτσι (περ. 565-550 π.Χ.).

Συμπεραίνουμε ότι η εικόνα του άθλιου θανάτου του Πολυνείκη στην Αντιγόνη, κυρίως αυτή με τα σκυλιά και τα όρνια που κατασπαράσσουν το σώμα ενός νεκρού, είναι γνωστή τόσο στον Όμηρο όσο και στον Τυρταίο. Η διαφορά είναι ότι οι δύο αυτοί ποιητές χρησιμοποιούν το άθλιο θέαμα του νεκρού γέροντα, για να τονίσουν τη διαφορά του από τον ωραίο θάνατο ενός νεαρού πολεμιστή. Στην Αντιγόνη όμως η εικόνα με τα σκυλιά και τα όρνια αφορά αποκλειστικά ένα νεαρό νεκρό πολεμιστή, τον Πολυνείκη. Επομένως, ο ωραίος θάνατος των πολεμιστών στην Ιλιάδα και στον Τυρταίο γίνεται στην τραγωδία, στην περίπτωση του Πολυνείκη, άσχημος.

